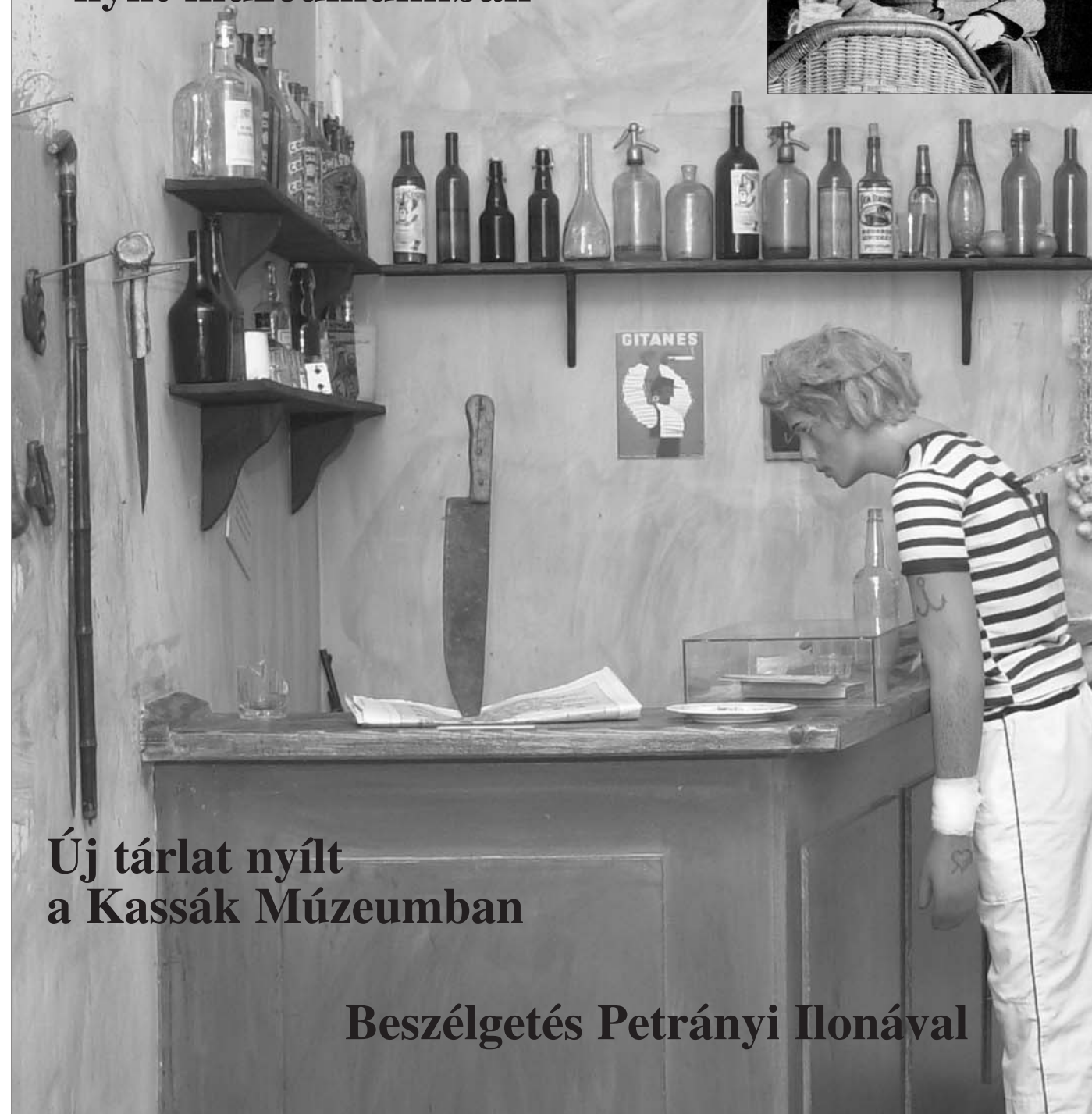

Előzetes Az ellopott tragédia Rejtő Jenő-kiállítás nyílt múzeumunkban

Új tárlat nyílt a Kassák Múzeumban

Beszélgetés Petrányi Ilonával

A TARTALOMBÓL:

HÍREK

2. oldal

PUBLICISZTIKA

Tokaji Író tábor 2003

3. oldal

KIÁLLÍTÁSOK

Írók fürdőruhában

(T)rendhagyó nyári fotókiállítás

4-5. oldal

Kassákné Simon Jolán,
első magyar dadaista versmondó

Új kiállítás nyílt a Kassák Múzeumban

6. oldal

Nyári tábor írópalántáknak

Új vakációs időtöltés debütált

7. oldal

Palotakerti nyáresték

Képes beszámoló

a szabadtéri programsorozatról

8-9. oldal

INTERJÚ

Íróink magánélete és
egy elfeledett századvegi költő

Beszélgetés Petrányi Ilonával

a Felolvasó-színpad

és új kiállítása kapcsán

10-12. oldal

Mester és kritikus párbaja

Molnár Ferencről szóló kamaradarab

a Felolvasó-színpadon

13. oldal

Búcsú bezárult kiállításainktól

Kozma Éva rovata

14. oldal

A kezdeményezés nagyon Szép!

Nyáron kabaré történeti sorozatot

indított útjára a PIM

15. oldal

A papírlábúak nem is annyira azok?

Beszámoló a Múzeumi Sportnapról

15. oldal

INFORMÁCIÓ

Kiadványaink

16. oldal

Információk
a Petőfi Irodalmi Múzeumról

16. oldal

A Szent Iván-éj alkalmából meghirdetett Múzeumok éjszakája programsorozatban az **Irodalmi maraton** elnevezésű, 18 órától hajnalig tartó esttel várta a látogatókat intézményünk. *Maszk és tükör* címmel dzsesszes életjátékot adott elő Balatoni Monika és a Budapest Saxophone Quartet, a Vagantes Trió XVI-XVIII. századi bordalokból, lakodalmi énekekből, megzenésített versekből állított össze egy csokorra való, szabadtéri színpadon a Duna Táncműhely előadását, *A tizedik völgyényt* láthatták az érdeklődők. Éjjel előtt egy órával szonon- és kabaréösszeállítást élvezhettek Császár Angela, Major Melinda, Szacsavay László és Vida Péter színművészek előadásában. A rendezvény különlegességét a névadó Irodalmi maraton adta, melynek keretében harmincöt kortárs magyar író és költő olvasott fel saját műveiből a Vörös szalonban. Az első stílszerűen Sándor Iván volt, aki *Drága Liv* című regényéből olvasott fel részleteket. Ízelítőül néhány név, a teljesség igénye nélkül, hogy kik vettek részt ezen a baráti hangulatú esten: Békés Pál, Háty János, Lator László, Imre Flóra, Kemény István, Lázár Ervin, Szakonyi Károly, Szilágyi Ákos, Térey János, Tóth Krisztina.

A Felolvasó színpad nyári premierje a Pitymalló Kesely magyarított szomorújátéka volt 2003. július 29-én: Győrei Zsolt és Schlachtovszky Csaba **Bem, a debreceni gács** címmel Shakespeare *Othellóját* ültette át honi környezetbe, a XIX. század közepére. Csészényi Esteván (Széchenyi) miniszter Etelka nevezetű leányába a szabadságharc galíciai származású — azaz gács — tábornoka, Bem József szeret bele, s veszi nőül. Zászlósa, Pető Pál (Petőfi) nem nézi jó szemmel, hogy parancsnoka hanyagolja a harcot. Így válik ő a magyar Jágóvá, neje pedig Szendei Júnia néven Etelka szolgálójává. A két fiatal drámaíró főiskolás tanítványaikkal ironikus hangvételű, zenés betétekkel tarkított csemegét kínált a közönségnek.

Újabb elismeréssel gazdagodott a Petőfi Irodalmi Múzeum: 2003. augusztus 20-án alkalmából elnyertük a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma **Múzeumi Osztályának Nívó-díjait**, melyet **Pádár Eszter** kolléganőnk és Kiss Bori, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budapest Gyűjteményének munkatársa kapott a *Mándy mozi* című kiállítás forgatókönyvéért és rendezéséért. Az

emlékkiállítás az író születésének 85. évfordulója alkalmából készítették.

Egy több évtizede elszármazott, emigrációban élő magyar író és kritikus, **Csiky Ágnes Mária** irodalmi estjén vehettek részt mindazok, akik eljöttek az *Így üzenek* című programra 2003. szeptember 2-án a Petőfi Irodalmi Múzeumba. Németországban élő vendégünk a magyar irodalom mindenese német nyelvterületen, éveken át a Vörösmarty Irodalmi Kör titkáráként tevékenkedett, amely számos emigráns magyar művét jelentette meg. A budapesti születésű író a bonni egyetemen pszichológiát és filozófiát hallgatott, Magyarországot német férjével együtt, 1944 végén hagyta el, jelenleg Kölnben lakik. Életútjáról Nagy Csaba muzeológus beszélt, majd műveiről, írásairól Szakolczay Lajos kritikus faggatta. Csiky Ágnes Mária felolvasta néhány versét, s hosszú életéből kiragadott és elmesélt egy-két történetet, mindenkit magával ragadva szellemi frissességével és derűjével.

Egy új képzőművészeti könyvsorozat első darabjának premierjét tartottuk a Lotz-teremben 2003. szeptember 9-én: a **Dorottya Könyvekkel** az Ernst Múzeum a kortárs magyar művészet középgenerációjának tagjait mutatja be. A Jovián György festőművész alkotásait ismertető, Ladányi József művészettörténész által írt kismonográfiát Keserü Katalin művészettörténész, az Ernst Múzeum igazgatója ajánlotta a közönség figyelmébe. A művész eddigi pályafutását áttekintő és elemző tanulmányt részletes biográfia és bibliográfia követi, majd színes reprodukciók idézik fel a műveket a háromnyelvű kötetben. A beszélgetésen részt vett Hudra Klára művészettörténész, a könyv szerkesztője is, valamint levetítettek két rövidfilmet, amelyek Jovián György kiállításain készültek. A bemutató az alkotóknak feltett kérdésekkel zárult.

Krúdy-év. Krúdy Gyula születésének 125. és halálának 70. évfordulója tiszteletére októberben programsorozat vette kezdetét, amely a következő évre is átnyúlik. A megemlékezések, műsorok, színelőadások ismertetésére tartottak sajtótájékoztatót a Petőfi Irodalmi Múzeumban 2003. október 8-án. A PIM a szervezésen és az anyagi támogatáson túl számos rendezvénynek házigazdája is lesz. Az érdeklődők a fővároson kívül a Balaton-környéktől kezdve Nyíregyházán át a Felvidékig találkozhatnak az emlékév műsoraival október közepétől január végéig.

Több anyagi támogatást igényelnek az irodalmi lapkiadók Tokaji Írótábor 2003

Tavaly volt harmincéves a Tokaji Írótábor. Ebben az esztendőben is várták a Tokaji Ferenc Gimnázium csupa üveg aulájában, ahonnan pompás kilátás nyílik a tokaji dombság lankáin elterülő venyigesorokra, a magyar íróársadalom vállalkozó szellemű tagjait. Mert igazi ügyeszeretet kellett hozzá, hogy az ember a negyven fokos kánikulában ne Magyarország valamelyik fürdőhelyét keresse fel, hanem beüljön egy előadóterembe vitatkozni. A téma, úgy látszik, nagyon sikeres volt: *Mai magyar irodalmi lapok — értékek, szerepek, körülmények*. Ebből következően a hallgatóság nagyjából lapszerkesztő írókból-irodalomtörténészekből állott össze. Bár a vitaindító előadások nem ezt tűzték ki célul (Kalász Márton, Kamarás István, Pomogáts Béla, L. Simon László, Tarján Tamás), a beszélgetés hamarosan arról folyt, hogy mennyire alulfinanszírozottak a magyar irodalmi folyóiratok. A kínálat bőséges, ezt a gimnázium előcsarnokában megrendezett *Tiszta lappal — Mai magyar irodalmi lapok 2003* című kiállítás is mutatta. Több hozzászóló (Papp Tibor, Kuko-relly Endre) is felhívta arra a figyelmet, hogy mintegy hatvan irodalmi folyóiratunk, periodikánk van, és sokkal nagyobb és gazdagabb országok (Franciaország, Németország) sem hajlandók eltartani néhányánál többet. De hát mi ilyen nagyon önmegvalósító nép vagyunk. Különben is nagyon nehéz eldönteni, hogy melyik legyen az a négy-öt folyóirat, amelyet külön erőfeszítés nélkül támogatnak. Könnyűnek látszik a válasz, a legértékesebbek, politikai szempont ne vezérelje ebben a tárcát. Nem olyan könnyű azonban az irodalmi kánont újraalkotni, különösen nem, ha elismerjük, hogy a művészi érték kiválasztásában nagy szerepe van az ízlésnek, és az ízlések, ugye, különbözőek. Jó volna politikai érdekektől mentesen osztogatni, de ez még senkinek sem sikerült, nem is sokan töreksznek rá.

Az idejű összefüggésben sokkal szélesebb körből válogattak a szervezők a meghívottak tekintetében, ami bizonyára a témának is köszönhető. Így aztán több szekértábor is képviselve volt, hamarosan a szembenálló álláspontok is megfo-

galmozódtak, ámbar szigorúan csak az udvariasság határain belül. Bár a szemlélőnek olyan érzése volt, hogy a felek nem is engedik közel magukhoz a másik álláspontot. A legmarkánsabban talán L. Simon László, a *Szépírói Szemle* szerkesztője fogalmazott, mindenestre ő szerette volna a leghevesebben, ha sikerül ott helyben egy memorandumot megfogalmazni a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a támogató számára (amely természetesen szintén képviselte magát az első napon Budai Katalin személyében, majd a harmadik napon dr. Schneider Márta helyettes államtitkár is megjelent), amelyben az író-szerkesztő társadalom méltányosabb, azaz jóval több anyagi támogatást kér az irodalmi folyóiratok számára.

Az írótábor idejére Serfőző Simon szerkesztésében megjelent a tavalyi tanácskozás anyaga *Nemzeti irodalom és globalizáció* címen. Szegedy-Maszák Mihály *Nemzeti irodalom az egységesülő világban* című dolgozata nemzet, nyelv, irodalom kapcsolatáról szól. A nemzetet nem az etnikumra származtatja vissza, hanem igazi irodalmár, méghozzá elsősorban XIX. százados módjára, a nyelvre. A világ nyelvi sokfélesége miatt létezik a kultúrák sokfélesége. Az akadémikus felfogása szerint a nyelvet tágra kell értelmezni, nemcsak az irodalom nyelve tartozik bele, hanem például a politikáé is. „A sokrétegű nyelv a nemzetnek megteremtője, az irodalom pedig a nemzet önértelmezése.” A XIX. században a nemzetállamok létrejötte volt a központi kérdés, a XXI-re azonban az elkülönüléssel szemben a globalizáció vált sürgetővé. Ez a program újragondoltja velünk a fordítás fogalmát és lehetőségeit. Szegedy-Maszák a fordítást a kultúrák közötti átjárásnak, párbeszéd-ként értelmezi. Míg számára a globalizáció az idegen megértését jelenti, addig az Czigány Lóránt értelmezésében a világ sokszínű palettájának egyneműsítését célozza. Pomogáts Béla világtárájának tapasztalásai szerint azonban az Európai Unióba már integrálódott országok esetében a folyamat sehol sem haladt együtt a nemzeti kultúra gyengülésével vagy a nemzeti identitás elvesztésével. Ha ezt

mi is így szeretnénk, ehhez következetes nemzeti stratégiára lesz szükségünk, amelynek létrehozásához az összes politikai irányzat összefogása megkerülhetetlen. Az eddiginél sokkal erőteljesebben kell támogatni a magyar irodalom beépülését a világirodalomba. Az utóbbi években e téren jelentős sikereket értünk el, főképpen német nyelvterületen. Gálfalvi Zsolt előadásában még egy fontos feladat fogalmazódott meg a mai ember számára: nemcsak az ún. nagy népek kultúráját kell ismerni egy művelt európai embernek, hanem az eddigiéknél sokkal jobban a szomszédos országok irodalmát és kultúráját is.

A tavalyi tanácskozás, illetve találkozók másik kiemelt témája Illyés Gyula életműve volt, tekintettel az író születésének 100. évfordulójára. Ennek szentelte kiváló előadását Görömbei András. Számára Illyés annak példája, hogyan lehet az oroszai és a párizsi ösztönzéseket egyaránt felhasználva, magyar és európai életművet építeni. Az irodalomnak a nemzet létügyeivel kell foglalkoznia, erre kötelez a magyar irodalom több évszázados hagyománya. Az Illyés-év ünnepléséhez a Petőfi Irodalmi Múzeum Fráter Zoltán irodalomtörténész által összeállított emlékkiállítással járult hozzá, amelyet az intézmény főigazgatója nyitott meg a gimnázium aulájában.

2003 nyarán a tanácskozási teremben kívül az írótábor eseményeinek fontos színhelye volt a Tokaji Ferenc Gimnázium kollégiumának belső udvara is. Az első közös estét Csokonai Vitéz Mihály emlékének szenteltük, aki 230 éve született. Borbély Szilárd debreceni irodalomtörténész előadását, és a „víg természetű poéta” költeményeit hallgathattuk meg Csikos Sándor színművész tolmácsolásában. Az est kiváló hangulatát Kobzos Kiss Tamás előadó-művész és énekmondó teremtette meg. A második estén a magyar irodalom születésnapos nagy öregeit köszöntöttük: Hubay Miklóst, Lengyel Balázst és Hegyi Imrét. Havas Judit ajándékként a Petőfi Irodalmi Múzeum kiadványai mellé egy-egy nagy művük tolmácsolását tette.

Ratzky Rita

Írók fürdőruhában (T)rendhagyó nyári fotókiállítás

A megnyitó meghívóján szereplő fotó, a fürdőzők közt Mórincz Zsigmond és első felesége

Rekkenő hőségben, a nyár talán egyik legmelegebb napján, július 1-jén nyílt meg az *Írók fürdőruhában* című kiállítás a Petőfi Irodalmi Múzeumban. A teremben — talán nem is olyan meglepő — a *Pancsoló kislány* dallamai csendültek fel, ezúttal azonban igazán rendhagyó módon, a főigazgató asszony, dr.

Mit láthatott 2003. szeptember 28-ig a sokat ígérő — s valljuk be —, némelyek előtt már-már frivolnak is tetsző címmel beharangozott fotókiállítás látogatója?

A falakon közel kilencven, többféle méretű fényképnagyítás sorakozott, kissé szokatlan módon különféle színű (zöld, kék, homoksárga) paszpartuban elhelyezve, üveg alatt. A felvételek a XX. század első évtizedétől kezdődően az 1980-as évekig terjedő időszakban készültek, s szinte kivétel nélkül a Petőfi Irodalmi Múzeum Művészeti és Relikviatárának 30000 tételes fotó-

Ratzky Rita tolmácsolásában. Rövid köszöntőt mondott Parti Nagy Lajos író, majd Kiss Ferenc beszédét hallhattuk, aki a Magyar Fürdőszövetség munkatársaként fürdőtörténeti érdekességekkel szolgált a szép számban egybegyűlteknek. A folytatás a Károlyi-palota kertjében zajlott, immár tágasabb, levegősebb térben: csinos manökenek mutatták be letűnt korok fürdőruháit, fürdőtrikóit a színpadon hangulatos zenei aláfestéssel, s végül megcsodálhattunk néhány idejű elegáns, vadonatúj fürdőruhamodellt is. A színes bemutató-kavalkádot a látványhoz illő irodalmi betétek szakították meg Szórádi Éva, Lengyel Ferenc és Téri Sándor színművészek tolmácsolásában, akik ez alkalomra szintén fürdődresszt húztak. A szövegek — Nagy Lajos, Mikszáth Kálmán, Szép Ernő, illetve Mándy Iván tollából — stílszerűen a nyaralás, a fürdők, strandok világához, s a hozzájuk társítható, vérpezsdítő örök témához, a szerelemhez, könnyed nyári udvarlásokhoz kötődtek. Az estébe hajló délután az *Eperfagyi...* dallamaival zárult, s mindenkinek jólesett a légöngömbökkel feldíszített fagyaltos kocsiból a bőkezűen, s tegyük hozzá, grátisz mért gombócos, tölcsekes fagyit.

gyűjteményéből származnak. Ebbe kb. 300 fürdőruha-strandos kép került, mint a legmozgalmasabbak, legérdekesebbek.

A fotográfia legnagyobb íróinkat mutatják be napozás, fürdőzés, úszás, evezés vagy torna közben, egyedül vagy társaságban, amint a fényképezőgép lencséje előtt hol pózolnak, hol egyszerűen csak hagyják, hogy a gép objektívje meglesse őket. Vízparton vannak: Dunánál, Balatonnál, tenger-nél, strandfürdőben, homokban, vízben, fűben, napozóstege-n, csónokban, vitorlásan.

Nosztalgias fürdőruha-bemutató

Láthattuk a kiállításon József Attilát, Kosztolányi Dezsőt, Karinthy Frigyeszt, Babits Mihályt, Móricz Zsigmondot, Heltai Jenőt, Szomory Dezsőt, Rejtő Jenőt, Déry Tibort, Füst Milánt, Szabó Lőrincet, Kassák Lajost, Tersánszky Józsi Jenőt, Tamási Áront, Ottlik Gézá, Örkény Istvánt, Nagy Lászlót, Juhász Ferencet, s kivételes vendégként az írók között Kodály Zoltánt és Tihanyi Lajos festőművészt. Emellett szerepelnek képek feleségekről, múzsákról — Csinszka, Léda, Mylitta, Móriczné Holics Janka, Török Sophie, Kosztolányiné Görög Ilona, Tersánszky Molnár Sári, Ottlikné Debreczeni Gyöngyi, Füst Milánné Helfer Erzsébet —, s ugyanígy csoportképek, amelyeket baráti vagy családi körben vettek fel. A fotók tárgya miatt érthetően amatőrök képeiről van szó — egy részük éppen családi fotóalbumból került elő —, kivételt képez egy-két professzionális fényképész, pl. az Abbáziában dolgozó Jellusich vagy Kolarik felvétele, illetve Brassaié, aki egy franciaországi stégen kapta le Tihanyi Lajost. A kivételek közé tartozik Haár Ferenc szociófotós két képe is Kassák Lajosról, illetve Bérci László fényképész-mester fotói, amelyeket a balatonszárszói írótalálkozó alkalmával készített. Különösen nagy kedvvel és sokat fényképezett Babits Mihályné Török Sophie is, akinek számtalan képe maradt fenn fotóalbumokba gyűjtve Babits Mihály hagyatékában.

A kiállított fotográfiák nem időrendben, hanem témák szerinti csoportosításban szerepelnek: éppen a vízben fürdőzők, csónakban evezők, tornázók-pózolók, csoportképek szereplők, magányosan állók. A

fotókon jól követhető a fürdőruhaidivat jelentős változása is, a XX. század első évtizedeiben viselt, szinte utcai ruhaviseletre emlékeztető fodros fürdőruhától kezdődően az 1920-as, '30-as években viselt fürdőtrikókon át (ekkor szabásukban nem különböztek jelentősen a nőké a férfiakétól) egészen a hatvanas évek fecske fürdőnadrágjáiig, s a bikiniig, amely akkor még nem is volt annyira bikini, ma már csak szolid két-részesnek mondanánk.

Valamennyi szépirodalmat is sikerült becsempészni a tárlatra: drótból hajlított „öltözőkabinos” vállfák szabályos sora lebeg a látogatók feje fölött, ezeken (kék-fehér csíkos hátú) papírtáblák szövegidezetekkel nyaralásról, vízről, Szép Ernőtől, Hunyady Sándortól, Kosztolányi Dezsőtől, Móricz Zsigmondtól, Babits Mihálytól, Déry Tibortól, Örkény Istvántól, Mándy Ivántól.

A régi strandok hangulatát — az 1960-as évekre utalva, s némi nosztalgiát teremtve — függönyös fürdőkabin, illetve a terem közepén elhelyezett kis „sziget” hivatott megidézni: homokvár, kopott vászonnyugágy, szalmakalap, strandszatyor, családi sör, csatos vizespalack, s a korban legendás, kétoldalt madzagos fecskénadrág, amelynek külön érdekessége, hogy a kiállított darab nem másé, mint Sarkadi Imréé volt.

Kovács Ida

Kassákné Simon Jolán, első magyar dadaista versmondó Új kiállítás nyílt a Kassák Múzeumban

A Petőfi Irodalmi Múzeum filiáléjaként működő intézményben 2003. szeptember 28-án időszakos tárlat nyílt a névadó feleségének tisztelegve, halálának hatvanötödik évfordulója alkalmából Csaplár Ferenc rendezésében. A megnyitó beszédet Kerényi Ferenc irodalomtörténész tartotta, közreműködött Máté Gábor színművész.

Az alakját, személyiségét földidézni akarók legtöbbször József Attila róla írott költeményét szokták idézni, ennek szövegéből is mindenekelőtt az alábbi sort: „magános férfiak gondolták ki”. Ezt a verssort tartotta méltónak emlegetni Kéthly Anna is, amikor az 1938. szeptember 25-én bekövetkezett tragédia okait keresve gyászbeszédet mondott a rákoskeresztúri köztemetőben. Kassák soha nem tudta kiheverni, ami ezen a szeptember végi vasárnap délután Bulcsu utca 19/a alatti lakásuk konyhájában történt: felesége öngyilkosságának emlékét évtizedeken át gyógyíthatatlan sebként hordozta. Az emberi lélek titkai közé tartozik, hogy a kapcsolatuk történetét földidéző nagy siratóvers, a *Rekvium egy asszonyért* huszonöt évvel a tragédia bekövetkezése után született meg, s az élettől már búcsúzni készülő öregember tartotta szükségesnek megírni ugyanabban a hónapban, amelyben az öngyilkosság történt.

Simon Jolán azonban nemcsak anyja, élettárs, feleség volt, hanem az 1920-as évek ismert előadóművésze, a magyar

és külföldi avantgárd költészet szuggesztív hatású tolmácsolója is. Kezdetől fogva a furcsa hangulatú, nehezen megközelíthető szövegekhez vonzódott. Első fellépésein — a Kassák alapította *Ma* című folyóirat és mozgalom 1917-1919-ben rendezett matinéin, estjein — György Mátyás, Barta Sándor, Kahána Mózes, Szélpál Árpád verseit mondta el. 1920-tól előadóművészként még merészebb feladatra vállalkozott. A *Ma* Bécsben,

*****

„Az alakját, személyiségét
földidézni akarók
legtöbbször József Attila
róla írott
költeményét szokták idézni,
ennek szövegéből is
mindenekelőtt
az alábbi sort:
'magános férfiak gondolták ki'.”

*****

Prágában, Kassán, Érsekújvárott, Ungváron és Berlinben rendezett estjein a dadaizmus mestereinek alkotásait szövegezte meg: Kassák, Barta Sándor, Hans Arp, Kurt Schwitters, Richard Huelsenbeck, Ivan Goll, Hugo Ball költeményeit. Ezeket Apollinaire, Blaise Cendrars és Marcel Lecomte egy-egy versével, valamint néhány néger népmesével és dalszövegekkel egészítette ki. Izgalmas, újszerűségével szinte sokkoló hatású műsorát 1923 és

1926 között néhány alkalommal Budapesten is bemutatta. Ha a Bécsben megújult, nemzetközivé vált *Ma* szépirodalmának Magyarországon hatása volt, visszhangja támadt, az jórészt Simon Jolán budapesti vendégszerepléseinek volt köszönhető.

1928-tól új vállalkozás lehetősége foglalkoztatta. Előbb a nyomdászok, majd a Munka-kör szavalókórusát vezette. A következő fél évtizedben szinte minden idejét és energiáját az újak számító színpadi műfaj magyarországi meghonosításának szentelte.

A szavalókórus működésének 1932-ben történt betiltásával és a Munka-kör fokozatos széthullásával Simon Jolán életének legnehezebb időszaka következett. Egyéni fellépéseinek alkalmai megritkultak. Házasságában egyre kínzóbb gondokkal kellett szembenéznie. Bár egész eddigi élete során nyomorral és nélkülözéssel viaskodott, elviselhetetlennek érezte, amit 1936-tól kezdődően „népjóléti megbízottként” a segélyre jogosultak életkörülményeinek vizsgálata során látott, tapasztalt. A kiszolgáltatottságnak és elesettségnek az a foka, az emberi tragédiáknak az a mérhetetlen sokasága, amivel „hivatali” munkája során találkozott, megrettentette. Reményt önmaga számára sem látott. Végül föladta. 1938. szeptember 25-én, vasárnap Bulcsu utcai lakásuk konyhájában pálinkát ivott, majd kinyitotta a gázcsapot.

Csaplár Ferenc

IRODALMI MÚZEUM

A Petőfi Irodalmi
Múzeum hírlevele
ISSN 1588-2942

Kiadja a Petőfi Irodalmi Múzeum

Megjelenik negyedévente
Weboldal: www.pim.hu
E-mail: muzeuminf@pim.hu,
Cím: 1053 Bp., Károlyi Mihály u. 16.
Tel.: 317 3611, 317 3450
Fax: 317 1722
Pénztár: 317 3611/203
Lapzárta: 2003. október 10.

Felelős kiadó: **Ratzky Rita**
Mb. főszerkesztő: **Sulyok Bernadett**
Főszerkesztő-hely.: **Unger Zsolt**
Olvasószerkesztő: **Thuróczy Gergely**
Tördelőszerkesztő: **Polgárdi Réka**
Fotó: **Dobóczy Zsolt**
Gál Csaba
Szántó Endre
Thuróczy Gergely

Nyári tábor írópalántáknak

Új vakációs időtöltés debütált

Zsolt Tibor és „csemetéi”

A Petőfi Irodalmi Múzeumban első ízben történt, hogy az irodalomszerető, esetleg írói ambíciókat is dédelgető gyerekek szervezett képzésben részesülhettek.

2003 augusztusának második hetében Zsolt Tibor költő vezetésével igazi kis írói műhely bontakozott ki, ahol a résztvevők nemcsak a műfajokkal kísérletezhettek, hanem az egymásra való odafigyelést és a többszempontú, objektív, kritikai szemléletet is megismerhették és gyakorolhatták.

A családi hangulat, a kötetlenség ellenére — vagy éppen amiatt — a gyerekek rendszeresen és szívesen dolgoztak. A művek nagy része itt, a múzeumban született, de többen otthon is lelkesen folytatták az írást.

A naponta változó, különféle feladatoknak az írópalánták — amit egy most megjelent kis kötet is bizonyítani fog — szépen megfeleltek. Néhány példa közülük: Kedvenc íród találkozása a fekete medvével, *Ki ette meg a nagymama lekvárját?*, 25 mondat, haiku-írás stb. Hogy a mester mennyire felelt meg tanítványainak, arról leginkább az egyik táborozó, Lakatos Viktor jegyzete tanúskodhat:

„...Zsolt Tibor természete pedig vidám, ötletes, vagyis igazi író és tanár. Azt, hogy az írók magánéletükben milyenek, sokan nem tudják, de öt napon, három-négy órán át annyit megtudtunk róla, hogy jó kedélyű igazi tanár.”

(Idézet a *Zsolt Tibor természete és tanítása fiataloknak* című írásból.)

Helmich Katalin

Végezetül álljon itt egy írás a kötet egyik szerzőjétől:

Gerebenics Nóra

Ki ette meg a nagymama lekvárját?

Nagymama már nagyon kicsi koromban sem tudott igazán éberrel vigyázni rám, ha a mama rábízott. Mindig leszöktem a kertbe a macskákhoz, vagy amíg ő a konyhában volt, én nagyon buzgón veregettem le valamelyik régi Zsolnay porcelánvázájukat.

Bezzeg a lekvárjai! Na, azokat bizony rettenet éberrel őrizte! Ám a lekvárt soha nem lehet elég éberrel őrizni. Ez akkor bizonyosodott be, amikor egy éjszaka az egész napi nagy pogácsasütés után elfelejtette bezárni az ajtót, és egy résen lévő galád valaki elcsente az igazán értékes saját készítésű baracklekvár-készlet egyik darabját.

Nagymama nagyon érezhetett valamit a levegőben, mert már hatkor talpon volt és amint észrevette, hogy hiányzik az egyik igen értékes saját készítésű baracklekvár-gyűjtemény egyik darabja, rögtön felkapta a kis pöttyös szaténruhácskáját és az ultratúsarkú fehér topánkáját, és így tipegett el a rendőrségre olyan eszeveszett iramban, hogy a szívinfarktus veszélye állt fenn.

Aztán, amikor megérkezett a rendőrségre, annak reményében, hogy előkerítik az igen értékes saját készítésű baracklekvár-gyűjtemény egyik darabját, nagyon meglepődött, amikor azt a választ kapta, hogy nem foglalkoznak eltűnt barackos palackok előkerítésével.

Erre nagymama fejhangon elkezdett őrjöngeni, azzal fenyegetőzött, hogy feljeleníti őket, hogy felhívja a sajtót. Ezután a rendőrök megpróbálták szegény, óriási kárt szenvedett nagymamán segíteni néhány telefonhívással, mialatt nagymama toporzékolva járt-kelt, illetve bocsánat, topogott túsarkújában és kis pöttyös szaténruhácskájában.

Végül kijelentették, hogy nem tehetnek semmit. Ezután nagymama hazatopogott, ahol kiderült, hogy csak a szomszéd utcában lakó lánya jött át a lekvárért, mivel az unoka lekváros kenyérért bömbölt az éjszaka közepén és most már vissza is hozta a hiányzó üveget.

Így végződött hát a nagy baracklopás.

Foglalkozás a Mándy-kiállításban

Palotakerti nyáresték

Képes beszámoló a szabadtéri programsorozatról

MAV Szimfonikus Zenekar

Ókrös Csaba és Zenekara

Zenégér Klub — Huzella Péter zenés-verses műsora

Bóbita Bábszínház

Vujicsics Együttes

Liszt Ferenc Kamarazenekar

Szakcsi Trió

Bóbita Bábszínház

Vukán György és Horgas Eszter

Budapesti Vonósok

Íróink magánélete és egy elfeledett századvégi költő Beszélgetés Petrányi Ilonával a Felolvasó-színpad és új kiállítása kapcsán

— **Nagyon régóta dolgozol a múzeum Kézirattárában; pontosan mikor és hogyan kerültél ide?**

— Mondhatni tényleg az ősidőkben jöttem ide, 1973. december 15-én léptem

át a Petőfi Irodalmi Múzeum, illetve a Károlyi-palota kapuját; ami egyébként irodalomtörténetileg is nevezetes, mert ugyanekkor lépett be hazánk azóta ismertté vált költője, Kukorelly Endre is a Kézirattárba, tehát mi együtt kezdtünk. Magyar-könyvtár-latin szakos egyetemista voltam az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, de a latin szakot nem fejeztem be, közelebb állt hozzám az irodalom. A Kézirattár akkoriban alakult igazán osztályá, nem sokkal azelőtt még együtt volt minden gyűjtemény. Illés László, az új főigazgató alakította ki a múzeum ma is működő osztályait. Amikor beléptem, akkor kezdtük el a Kézirattár feldolgozási módszereinek modern, napjainkig használatos szabályzatát kidolgozni.

— **A kézirattári munkából melyik terület áll szívedhez a legközelebb?**

— A Kézirattárban mindenki mindenféle munkafolyamatot végzett, a hagyatéki szemléktől a listákig, a feldolgozástól a leltározásig. A feldolgozás áll a legközelebb hozzám, mert ott a darabokat egyenként kézbe lehet venni, esetleg ki kell kutatni, hogy mikor készült, hogy melyik műnek a részlete, milyen összefüggésekben jelenik meg az életműben. Ez tehát kutatómunka is, nem pusztán mechanikus leírás. Ha az ember egy íróval jobban megismerkedik, az kutatással és kedvteléssel is válhat.

— **A feldolgozásra hozzád került hagyatékok közül melyeket tartod számodra meghatározó jelentőségűeknek?**

— A '70-es években rengeteg olyan hagyatéka volt, amely még nem került feldolgozásra, így az új munkatársak választhattak, melyik hagyatékat szeretnék rendezni, melyik író életművébe akarják magukat jobban beleásni. Két nagyobb hagyatékból, Áprily Lajos és Füst Milán

hagyatékából az utóbbit választottam, mert már korábban is szerettem az író. Nagyon sok kötetet kiadtam életművéből, és még mindig dolgozom a hagyatéka utolsó részének feldolgozásán.

Kezdetől fogva izgatott a Szerb Antal-hagyatéka. Akkoriban gyakran jártunk ún. védettségi szemlékre: ez azt jelentette, hogy a múzeum bizonyos hagyatékokat védetté nyilvánított, vagyis igényt tartott rájuk, s ezekről listát készítettünk. Ha a szerző vagy a jogutód el kívánta adni azokat, akkor először nekünk kellett felajánlani. Minden évben felosztottuk, hogy ki melyik vé-

dett hagyatéka állapotát ellenőrzi. Így ismerkedtem meg Szerb Antalnéval, akivel gyakran találkoztunk. Az ő halála után ide került férjének hagyatéka, amit azóta teljes egészében feldolgoztam. 2001-ben, az író születésének 100. évfordulóján sikerült emlékkiállítást rendeznem, ugyanekkor az évben részt vettem sokáig titkos ifjúkori naplójának a szöveggondozásában. Sok-sok hagyatéka ment át a kezemen, amely számomra érdekes volt, de meghatározónak ezt a kettőt nevezném.

— **Hogyan merült fel benned a Felolvasó-színpad előadásainak az ötlete? Miben rejlik unikális volta?**

— A múzeum közönsége sokáig csak kiállításokat láthatott, olykor kissé „akadémikusakat”, ezáltal passzív olvasásra, nézelődésre volt kárthatva. Az általános iskola felső tagozata, a gimnáziumok tanulói mellett más látogatói réteget is szeretünk volna becsábítani hozzánk. Felfedeztem, hogy a Kézirattárban fantasztikusan érdekes anyagok vannak, naplók és magánlevelezések is, amelyek mint kéziratok is nagyon szépek, de egyáltalán nem láthatók, nem kerülnek a nyilvánosság elé. A múzeumot eléggé zárt intézménynek éreztem, ezért a közönséget jobban vonzó rendezvényformát igyekeztem kitalálni, ami az írók, költők életének, műveinek behatóbb ismeretéhez is hozzátehet valamit. Az említett dokumentumok az írók magánéle-

téről szólnak, többnyire a férfi-nő kapcsolatról, szerelmekről, házasságokról, és barátságokról, melyek különböző irodalmi művek ihletőivé váltak. Különösen érdekelt az alkotás lélektana is, az, hogyan viszonyulnak egymáshoz a valóság, az életanyag és a megírt művek.

Amennyiben színpadszerűek ezek a felolvasó estek, hogy mindig megpróbáljuk azt a miliőt is felidézni, amelyben az írók és barátai vagy szerelmeik, műzsáik éltek. Mivel van egy Művészeti és Relikviatárunk, amelynek raktárában írók eredeti bútorait és használati tárgyait őrzük, így ezekből, vagy legalábbis korabeli tárgyakkal igyekezünk színpadképet kialakítani, és olyan színművészeket választunk, akik alkatilag is hasonlítanak arra az íróra vagy műzsára, akit meg akarunk eleveníteni. Hiszen a mi közönségünk pontosan tudja, hogy például Móricz alacsony és köpcös volt, Krúdy Gyula ellenben magas.

Radnóti Zsuzsával, Örkény István özvegyével, a Vígszínház dramaturgiájával Füst Milán kapcsán ismerkedtem meg. Ő — miközben alaposan beleásata magát Füst Milán naplóiba, levelezésébe (könyvet is írt róla) — figyelt fel arra, hogy az írók naplói, levelezései milyen érdekes, izgalmas drámai anyagot rejtjenek. Hiszen azok a művek, amelyeket megírnak, sokszor táplálkoznak abból az életdrámából, amin keresztülmentek. Sokan a művészeket piederasztárra emelik, azt gondolva, különleges életet élnek, pedig többnyire ugyanolyanok, mint mások. Magántermészetű dokumentumaikat olvasva mindenki megtalálhatja a rokonságot saját életével. Másik színházi ismerősöm Márai Enikő, Márai Sándor unokahúga, aki a Nemzeti Színházban volt dramaturg. Így hárman összedugtuk a fejünket, s az az ötletünk támadt, hogy az írói levelezésekből és naplókból színjátékokat, dokumentumjátékokat állítsunk össze. Arra törekedtünk, hogy a magánéleti dokumentumok egymás mellé helyezve és megfelelő szerkesztéssel élet-történetre kerekedjenek.

— **Tehát életrajzi hitelességet szerettetek volna elérni.**

— Igen. A sorozat indulásakor, 1990-ben mostani főigazgatónknek, Ratzky Ritának támadt az a gondolata, hogy *Köl-*

tők és műzsák legyen a címe. A Felolvasó-színpad anyagi háttérének megteremtésében (hiszen erre a múzeumnak nem volt költségvetési kerete), és közönségének szervezésében a Múzeumpedagógiai Csoport akkori vezetőjének, Juhász Ottónénak is mulhatatlan érdemei vannak. Kezdetben az lebegett a szemünk előtt, hogy az egykori Irodalmi Színpad folytatása lehetne itt a múzeumban, kevésbé ismert verses műveket, kéziratban fennmaradt drámákat adhatnánk elő felolvasó színpad formában. A legelső sorozatcímünk *Megelevenített irodalom* volt, mintegy jelezve célkitűzésünket, hogy ezeket a holt irodalmi anyagokat élővé tegyük. Akkortájt leltünk rá Füst Milán hagyatékában a *Néma barát* című drámája kéziratára, így lett első előadásunk a *Néma barát* felolvasó színpad változata, amely nagy sikert aratott, és nemsokára bemutatták az Ódry Színházban, majd a Pesti Színházban is. Az előadás rendezője Forgách András író volt, aki szintén Füst Milán-rajongó, a főszerepeket pedig Máté Gábor és Kézdy György alakították.

— **Hogyan történik a dokumentum dramatisálása? Úgy tudom, hogy felkérték egy-egy író-töltőt, írjon belőlük színpadjátékokat.**

— Radnóti Zsuzsa már régóta foglalkozott fiatal drámaírókkal, segítette műveiket színpadra vinni, úgy vélte, hogy jó iskola számukra, ha megpróbálnak ezekből az anyagokból drámai műveket formálni. Nagy András, Forgách András, Sultz Sándor, Fráter Zoltán például állandó szerzőink lettek. A felkért írók egyrészt nagy örömmel fedezték fel az addig ismeretlen kéziratokat, másrészt gyakorolhatták a mesterség fortélyait. A leveleket, a naplófeljegyzéseket, és a kapcsolódó korabeli visszaemlékezéseket többnyire én szedegtettem össze, ebből az „alapanyagból” készítette az író a dokumentumjátékokat. Sajnos néhányszor el kellett térnünk ettől a metódustól, mert a levelezések és naplók nem mindig adtak kerek történetet, ki kellett egészíteni az adott szerző műveiből vett részletekkel, sőt néha szellemükben írott fiktív levelekkel is.

— **A Felolvasó-színpad előadásai milyen válogatás alapján kerültek s műsorra?**

— Egyrészt megpróbáltunk irodalmi

évfordulókhoz kapcsolódni, egy-egy jeles író születési, halálzási évfordulójához, másrészt igyekeztünk kiállításokhoz és más rendezvényekhez is társulni, tehát több oldalról erősíteni meg az élményt. Ez a sorozat volt az első kísérlet szerintem egy nyitottabb és interaktívabb múzeum kialakítására. Ma már csak egyik szelete sokoldalú rendezvényeinknek. Ehhez a koncepcióhoz továbbra is ragaszkodunk, tehát évfordulókhoz vagy kiállításokhoz kapcsolódunk.

— **Ebben az évben eddig mit láthatt a közönség?**

— Szerencsére most már lehetőségünk van arra, hogy a sikeres darabokat többször is műsorra tűzzük. Így került színre másodszer Molnár Ferenc születésének 125. évfordulója alkalmából az *Előjáték az Üveg cipőhöz*, Toepler Zoltán d o k u m e n t u m j á t é k a, akit az egyik legtehetségesebb fiatal drámaírónak tartok. Molnár Ferenc és Darvas Lili levelezése nyomán, illetve korabeli visszaemlékezések, például Halmi Bódog irodalomtörténész könyve alapján írta. Műfajilag talán közelebb áll egy igazi színműhöz, mint a dokumentumjátékokhoz, mivel a szerző a levelek, naplók hézagait fikciós elemekkel töltötte ki.

— **És miket láthatunk még a közeljövőben?**

— Az író születésének 125. és halálának 70. évfordulója tiszteletére idén harmadszor fog színre kerülni Krúdynak és második feleségének, Várady Zsuzsának a levelezéséből Fráter Zoltán által készített *Szerelmi levelező*. Hasonlóan sikeresnek bizonyult az októberben újra látható Márai Sándor-darab, az *Egy úr Velencéből* felolvasó színpad változata. Szövege az emigrációban megjelent kiadást veszi alapul. Magyarországon még nem került nagy-színpadon bemutatásra, tehát ebben az értelemben ősbemutató. Reméljük, hogy fel tudjuk hívni a figyelmet értékeire.

Legújabb dokumentumjátékunk Illyés

Gyuláné József Attiláról szóló könyve alapján készült, Valachi Anna József Attila-kutató és színházi szakember állította össze. Továbbá „házi szerzőnk”, Sultz Sándor Bródy Sándor és Hunyady Margit, valamint Hunyady Sándor kapcsolatainak a dokumentumaiból, és Bródy-művek részleteiből írta a *Lepketánc* című színjátékot. Más új darabok is készülnek. Nagy András, aki talán a legtöbb írói levelezés és napló dramatisálására vállalkozott, Balázs Béláról és szerelméről, feleségéről írt darabot, amelynek lélektani háttérét A *Kékszakállú herceg vára* szövege és zenéje képezi. Egy másik készülő dokumentumjáték hézagpótló szerepre vállalkozik, hiszen Kaffka Margitnak máig nem volt önálló kiállítása nálunk. Thuróczy Katalin az ő

naplói, művei alapján írja darabját. Kállay R. Gábor, aki előszeretettel foglalkozik a 18-19. század irodalmával, Csokonai és műzsájára, Lilla szerelmének dokumentumaiból fog számunkra színjátékot készíteni.

A sorozat természetesen nemcsak évfor-

dulók és kiállítások függvénye, hanem anyagi vonzata is van, és sajnos egyre nehezebben tudunk állami támogatások és pályázatok útján ilyen jellegű rendezvényre pénzt szerezni, egyre inkább a múzeum saját költségvetéséből kell kigazdálkodni. Eddig állandó támogatónk volt a Fővárosi Önkormányzat Kulturális Bizottsága, ám idén már ők sem tudtak pénzt adni, hiszen a Felolvasó színpad nem minősül állandó színháznak. Az induláskor még bankok és magán-személyek is támogatták ezt a kezdeményezést.

A mi íróink általában olyan igénnyel alkotják meg ezeket a dokumentumjátékokat, hogy valamilyen módon tovább éljenek, hiszen életművük szerves részeként tekintenek rájuk. A rádió és a televízió mindig is érdeklődött e darabok iránt, sokukból hangjáték, tévéjáték ké-

házba került. Az északi országokban, Svédországban, Norvégiában és másutt nagy az érdeklődés a híres emberek, így az írók életéről készült színművek iránt. Magyarországon is megvan rájuk az igény, a Felolvasó-színpad az ilyen jellegű darabok műhelye. Gyakori gond, hogy amikor újra felhasználják vagy bemutatják őket, sokszor elfelejtik megemlíteni, hogy azok a Petőfi Irodalmi Múzeum számára és anyagából készültek.

— **Mindig szerettem volna megkérdezni: tulajdonképpen hogyan írjuk helyesen a sorozat nevét?**

— A Felolvasó-színpad a múzeum egyik rendezvénytípusa, és nem egy önálló, újfajta színház. Ha ez utóbbinak tartanánk, akkor nagybetűvel írhatnánk mindkét szót, ahogyan a többi színház nevét szokás. Így viszont a Petőfi Irodalmi Múzeum Felolvasó színpada. A Károlyi-palota felújításának befejezése óta a múzeum intenzívebben vesz részt a sorozat szervezésében, sőt a költségvetésének is részévé tette, aminek én szívből örülök.

— **Novemberben új kiállításod nyílik Kiss József költőről. Hogyan ismerkedtél meg az életművével, és mi inspirált benne? Mi a kiállítás koncepciója, vezérfonala?**

— Részben az motivált, hogy 1945 óta alig foglalkozott valaki Kiss Józseffel, egyedül Komlós Aladár, aki 1980-ban meghalt. A kitűnő irodalomtörténész több tanulmányt írt Kiss Józsefről, és készített két válogatást a hajdan népszerű költő verseiből.

Nekem még szerencsém volt Komlós Aladárt ismerni, vele barátságba kerülni, számomra legendás alak, hiszen még a *Nyugat* egyik kritikusa és költője volt. Az ő hatására kerültek kezembe Kiss József munkái, akinek az az érdekessége, hogy nemcsak a modern polgári irodalom egyik előfutára, hanem az első magyar-zsidó költő is. A 19. század második felében, a kiegyezés után jelentek meg az idegen eredetű polgárságot befogadó emancipációs törekvések és törvények, amelyek Magyarországra a 18-19. századi pogromok idején bevándorolt zsidóságot is teljesen egyenrangúnak kívánták elismerni. Kiss József ennek a mozgalomnak egyik „kedvezményezettje”.

A századvéget és benne Kiss Józsefet, aki Komjáthy, Reviczky és Vajda János kortársa volt, egyetemi professzorom,

Németh G. Béla órái tették élményszerűvé számomra. Ő Komlós Aladár irodalomtörténeti kutatásait folytatta és szélesítette ki, a téma eszmetörténeti és interdiszciplináris megközelítésével. Kitűnő könyve, a *Türelmetlen és késlekedő félszázad* az 1960-as, '70-es évek fordulóján igazi szellemi izgalmat jelentett. Újat erről a korszakról utánuk aligha lehet mondani, és Kiss Józsefről sem igen. Viszont az utóbbi évtizedben úgy tűnik, sok 20. századi klasszikusunk mellett az ő korszakuk írói, költői is feledésbe merültek. Kiss József, aki 1921-ben halt meg, még a két világháború között is népszerű költő volt, de ma már alig ismerik. A lassan ötvenéves Petőfi Irodalmi Múzeumban sem volt fennállása óta Kiss József-kiállítás, holott kéziratos hagyatékát több évtizede a múzeum őrzi. A százhatvan éve született költő újrafelfedése az Argumentum Kiadó (vezetője: Láng József), valamint Hegedős Mária irodalomtörténész, szerkesztő nevéhez fűződik, akik a kéziratos hagyatékra is támaszkodva az idei könyvhétre megjelentették Kiss József összes verseinek első, kritikai igényű kiadását.

A mostani emlékkiállítás számos korabeli képzőművészeti ábrázolás és a fellelhető relikviák összegyűjtésével annak a dolgozószobának, műhelynek artisztikus miliójét szándékozik felidézni, amely Kiss József saját vallomása szerint inkább hasonlított „egy festő műhelyéhez, mint egy puritán író remetelakához”. Ahol nemcsak tökéletességre törekvő alkotásait álmodta meg és csiszolta, hanem a hasonló elvek alapján megindított *A Hét* című folyóiratát is szerkesztette, amely a századvégen gyors ütemben nagyvárossá fejlődő Budapest és polgársága első igazán színes és színvonalas, modern és európai orgánuma lett. Kevés magyar költő volt, akiről a maga korában annyi rangos képzőművészeti ábrázolás (festmény, szobor, fotográfia) készült, mint róla, pl. Ferenczy Károly, László Fülöp, Réti István, Paczka Ferenc, Telcs Ede művei. Pályája derekától ugyanis tudatosan törekedett a maga művészi imázsának kialakítására és „reklámozására”, továbbá saját legendás költői szerepének kimunkálására. Ebben is, akár verselésében Ady egyik elődje volt. Bár a kiállítás pályájának főbb állomásait, azok dokumentumait, valamint szerkesztői munkásságát is igyekszik be-

mutatni, mégis erre az új típusú, artisztikus költő-szerepre és a hozzá tartozó alkotóműhely felidezésére helyezi a fő hangsúlyt.

Mint már említettem, Kiss József életében nagy népszerűségnek örvendett, egyrészt balladái és festői, dalszerű időskori költeményei miatt, amelyeket akkoriban olyan híres színészek szavaltak, mint Jászai Mari vagy Beregi Oszkár. *Simon Judit* című balladájából és *Jehova* című verses regényéből az 1910-es években némafilmek is készültek. Számos irodalmi társaság tagjává választotta, különböző díjakat kapott, és *A Hét* című folyóirata is növelte ismertségét. Kultusza halála után politikai okokból is megszűnt. Az utolsó monográfia 1926-ban jelent meg róla, miközben már életében két könyvet szenteltek neki.

— **Mit gondolsz arról, miért ilyen ismeretlen még az irodalmárok körében is? Mit lehetne tenni, hogy újra felfedezzék?**

— Talán azért, mert ugyan vannak szép, jelentős költeményei, de magát a Kiss József-i világot átmeneti jellege miatt nehéz megfogni. Másrészt ott van a zsidóság problémája, ami újra és újra felmerül politikában és irodalomban. Már életében sokféle bírálat érte: voltak akik magyartalannak nevezték a szókincsét, a verselését, mások viszont azt mondták, hogy éppen ebben újító és különleges. A zsidóság is furcsán viszonyult hozzá, legalábbis a héber nyelven kibontakozó zsidó irodalom — amely szerette volna teljesen a magáénak tudni. Kiss József viszont kezdettől fogva magyar költőnek vallotta magát, és nevelése révén mélyen beleágyazódott a magyar és a református kultúrába.

— **Vagyis az ő megítélése a magyar irodalomtörténetben ahhoz a tágabb problémához is köthető, hogy az irodalmi kánonban a *Nyugat* nemzedékei kiemelten szerepelnek, ám előtte a századvégnek nevezett időszak irodalma mintegy homályba vész.**

— *A Hét* szerkesztőjeként talán azért ismerik jobban, mert a folyóirat sok-sok évfolyamából megjelent egy bő válogatás két kötetben. A kiállítás szeretné a fiatalabb nemzedékekhez is közelebb hozni alakját, érdeklődésüket felkelteni Kiss József költészete iránt.

Sulyok Bernadett

Mester és kritikus párba

Molnár Ferencről szóló kamaradarab a Felolvasó-színpadon

Botos Éva, Végvári Tamás, Fodor Tamás, Koleszár Bazil Péter

Előjáték az Üveg cipőhöz címmel másodszer adta elő a Petőfi Irodalmi Múzeum Felolvasó színpada 2003. augusztus 26-án Toepler Zoltán vígjátékát. (A színdarabot Fodor Tamás rendezte, a sorozatszerkesztő Petrányi Ilona.) A színmű Molnár Ferenc alakját villantja fel előttünk, egyszerre támaszkodva kortársak visszaemlékezéseire, valós dokumentumokra és egy mai drámaíró hozzájuk kapcsolt fikcióira.

A történet a színház-a-színházban egyfajta esete: a színdarabírás, a színészi munka, és nem utolsósorban a kritikaírás gyötrelmes világának láttelepe. Az időgép 1925. november 15-ére repít vissza bennünket, a helyszín pedig, ahol landolunk, s a szereplőkkel találkozhatunk, a Víg-színház társalgója. Molnár talán leghíresebb darabjának, az *Üveg cipő*nek a bemutatója előtt vagyunk. A társalgóban izgatott zsongás figyelmeztet arra, hogy

Végvári Tamás és Koleszár Bazil Péter

egy óra múlva felgördül a függöny. „Mindent megtettem, ami tőlem telhet, most már Isten kezében vagyunk!” —

sóhajt fel az író, s az időközben kiürült társalgóba vonul vissza, hogy elfogyassza jól megérdemelt feketéjét. A történet másik főszereplője Darvas Lili, az előadás lámpalázás primadonnája, aki még az utolsó pillanatban szeretné szerepét valakivel összemondani. Erre legalkalmasabb maga a szerző, aki örömmel elvállalja a feladatot. Nemsokára azonban egy másik drámaíró is érkezik: Halmi Bódog, aki

Fodor Tamás és Végvári Tamás

„főállásban” kritikus, méghozzá Molnár Ferenc egyik legádázabb ítésze. Ez már kész bonyodalom!

De Molnár nem tér ki a kínos találkozás elől, sőt inkább elébe megy: úgy véli, hogy a hátrányból erényt kell kovácsolni — itt az alkalom, hogy kritikusát egy vas-

kos tréfával megleckéztesse. Megnyeri ehhez társul Darvas Lilit, „beépített emberüknek” pedig megteszik a nem éppen pengeesű, de nagyon szolgálatkész pincérfiút. A haditerv lényege a következő: Molnár közös, rapid drámaírással veszi rá Halmit, aki helyett szinte csak ő beszél, és véletlenségből egy már kész — de Halmi előtt még ismeretlen — darab körvonalaival vázolja fel. A színmű számunkra is ismerős lehet: az *Üveg cipő* című remeklés kibontakozását figyelhetjük meg. Formai bravúr és helyzetkomikum a javából!

A Molnár Ferencet alakító Végvári Tamás lubickol az író szerepében, szellemes és nagytűlű. A szellemi elegancia köntösébe burkolt fricska-bosszú pedig derűs, és nem kárörvendő mosolyt csal a nézősereg arcára. A Halmit adó

Fodor Tamás egyszerre agyafúrt és együgyű figurát gyúr az ítészből. Hiúságán derülünk, dőreségét látva már szinte meg is sajnáljuk. Botos Éva Darvas Liliként naiv és kifinomult, remek partner a szerepjátékban. Koleszár Bazil Péter pincérfiúja bájosan bárdolatlan alak, de jegyezzük meg: inkább őszintesége gátolja meg a trükközésekben, nem észbeli hiányosságai — éppen ez az értetlenség szükségeltetik a vígjátéki forma kiteljesítéséhez.

Amint láthattuk, minden együtt volt egy színes, szellemes és kerek vígjátékhoz, így az előadás egyszerre válhatott a mai színdarabírás és a 125 esztendeje született Molnár Ferenc méltó ünnepévé.

Unger Zsolt

Kozma Éva rovata

Búcsú bezárult kiállításainktól

Sziklarózsa

Az eredeti magyar regény megteremtőjeként számon tartott, s a XIX. században rendkívül népszerű **Jósika Miklóst** bemutató kamarakiállítás szeptember végéig volt látható. A vendégek a legkorszerűbb technikai eszközök (számítógép, Internet, tévé) segítségével ismerkedhettek meg a kardot és a tollat egyaránt kitűnően forgató író régies és veretes nyelvezetével, kitűnő humorával, emberismeretével. Visszatekintve regényirodalmunk Jósikát megelőző időszakára, jelentősége egyértelmű. A kiállítás az életmű és életút felidézésére törekedett, annak bizonyítására, hogy Jósika nem avult el, ma is értékeremtő minden sora. Méretében kicsiny, de tartalmában hatalmas, kiváló kiállítást láttunk.

Látogatói vélemények:

Kitűnő kiállítás, remek ötlet a notebook-os ismertetés és az internetes címlista, amely meglepően sokrétű ismertségre utal. Gátiné Bagyogó ötletek, szép és eredeti az installáció, gratulálok mindenkinek, akinek része van a megalósításban. P.H.M.

Gratulálunk, érdekes, egyedí munka! Nyerges Judit
Köszönet e gondos, szeretettel teli kiállításért! Csordály Eilla
Gratulálok a jó ötlethez, hogy végre Jósika kiállítást rendeztek... Dr. Berényi

Szép és tanulságos kiállítás! JI. Srédország

Örülök ennek a kiállításnak, Szívesen küldöm ide diákjaimat — tanulni és örülni irodalmi alkotásainknak, Dr. Delentáné
Értékvesztett világunkban végre lehet is látni! Köszönet érte! Nagy J
Köszönet érte, hogy újra felfedezték! Bár inkább az Ő műveit olvasná fiatalságunk, akkor a hazafiság is mélyebben gyökerezne bennük, Felejtethetlen élmény volt.
Székhely Lászlóné

„Mert én csak folytatása akarok lenni apáimnak” — Kós Károly emlékkiállítás

Kós Károly igen gazdag életművéből két területet emelt ki a kiállítás: a jól ismert szépírói munkához kapcsolódó illusztrációkat, grafikákat, és az építészként tervezett belsőépítési, iparművészi alkotásait. Bemutattuk a gyönyörű, kézzel írt és rajzolt műveit, híres épületeit. A kiállítás érdekessége volt az a néhány eredeti tárgy és grafika, mely sztánai házának 1944-es feldúlása után megmaradt. Régen várt, Kós Károlyhoz méltó, nagyon szép kiállítást láttunk.

Vélemények:

Gratulálok a kiállításhoz. Köszönöm, hogy ily módon megismerhettem Kós Károly munkásságát.

Egy Euz-ben élő magyar „houleány”

Nagyon szép, maradandó, gyönyörű, csodálatos, amit itt kaptunk! Köszönjük! Pozsonyi Anna

Hálás köszönet a gazdag és szeretettel összeválogatott anyagért, amely plasztikusan állítja elénk ennek a kiváló, sokoldalú művésznak és mindenekelőtt igaz embernek alakját, áldozatos életútját... Cüvi Lászlóné dr.

Szívvel gratulálunk és köszönjük ezt az igen stílusos és nagy-szerű kiállítást, újabb nagy lépés a Kós-életmű minél szélesebb körben való megismertetése, népszerűsítése terén! Köszönjük az érthető tárlatvezetést is! Sárdiánné és családja Bp.

Igazán gyönyörű ez a kiállítás, oly szívesen régigjárna az ember az összes helyet, melyről Kós Károly gyönyörű emlékeket hagyott ránk. Zs. Szabó Júlia

Büszke vagyok, hogy magyar építész ilyen jól sáfárkodott az életében az idővel, s ilyen sokat, szépet és sokfélét alkotott. Igazi polihisztor volt. Örülök, hogy még közelebből megismerkedhettünk, Scherenyiné Dr. Pozsonyi Teréz és családja

Kós Károly reményt, hitet, erőt ad! Köszönöm ezt a kiállítást!

Arató Gábor

Nagy örömmre szolgált a kiállítás és köszönöm a rendezőknek, hogy módomban állt még többet megtudni egy kíváncsi erdélyi magyarról. Sáfár Ingeborg

Hát igen! Volt nekünk Kós Károlyunk, volt Sztánánk. Ha ilyen kiállítások lesznek — s köszönet ezért —, akkor lesznek is. Ezért mindnyájunknak tenni kell... Dr. Seregi János

Isten áldása legyen a munkájukon, hogy gyarapítani tudják, és feledhetetlenné tehessék az utókorak felbecsülhetetlen értékeinket, azokat a valódi kincseket, melyeket őseinktől örököltünk.

Köszönet a munkáért. Baha Erzsébet, Erdély szülőtte
Méltó megemlékezés egy csodálatos emberről — egy igaz magyar emberről. Székhely Gábor

Nagyon tetszett a kiállítás! Gratulálok, hogy végre hallunk Kós Károlyról, remélem, hosszú ideig nyitva lesz... Köszönettel: Tóth Ferenc

Köszönöm ezt a gyönyörű kiállítást. Magyarként és pedagógusként azt kívánom, hogy minél többen ismerjék meg Kós Károly életművét, csodálatos lelkületét... Hermán Dorka

Csodálatos! El kellene jutni odáig, hogy ennek a kiállításnak a teljes anyaga könyv formában is megjelenjen, így az egész ország megismerje Kós Károly munkásságát, mély és igaz magyarságát! Nánásiné

Áldja meg az Isten, aki ezt a kiállítást létrehozta!... Tasnádi János
Nem lehet meghatottság nélkül végignézni ezt a csodálatos kiállítást, a film is jó hozzá, köszönet a rendezőknek! Dr. Nagy Erzsébet

A legnagyobb dicséret: még egyszer visszajövök megnézni...

Olaj Pálné

Ez a kiállítás újra felmelegíti szívemet, lelkemet. Olyan tiszta a szelleme, olyan igaz magyar... Paál Mária
Csodálatos a kiállítás!... Még sok ilyen szép MAGYAR kiállítást kívánok és hosszú, sikeres jövőt a múzeumnak. Németh Mihlós

Szívvel gratulálunk a múzeum fenntartójának és kedves dolgozóinak a gazdag anyag megőrzéséért, a légkörért, mely ritka a mai értékesített világban. Nagyon kellemes időt töltöttünk a múzeumban, sok ismerettel bővült tudásunk. A soproni Petőfi Ált. Isk. 7. b. osztálya

Nagyon tetszett a kiállítás, örülök, hogy voltak és mertek az előtünk járók nagyok lenni és nagyot alkotni. Öszintén örülök, hogy ilyen nagy emberről elnevezett intézményben élhetek és tanulhatok... Pásztor Csaba

A kezdeményezés nagyon Szép!

Nyáron kabarétörténeti sorozatot indított útjára a Petőfi Irodalmi Múzeum

Intézményünk nyári programjai keretében teret adott egy új kezdeményezés kibontakozásának. A patinás falak közt — még pontosabban: a Károlyi Étterem és Kávéház páratlan atmoszférájú termében — kabarétörténeti sorozatot bocsátott útjára. A tervek szerint szerepelni fog a repertoáron Heltai Jenő, Karinthy Frigyes és más neves „humorszakértők” írásaiból összeállított műsor.

A premier július 23-án, egy füllelt szerdai estén volt — *Szép!* címmel Szép Ernő írásaiból szerkesztett irodalmi kabarét láthatott a nagyérdemű. (A sorozatszerkesztői teendőket Fráter Zoltán vállalta magára, a nyitódarab rendezője Vas-Zoltán Iván volt.) A műsor ezt követően augusztus 27-én, majd szeptember 24-én is színre került.

Dalok, jelenetek, humoreszkek — ahogy a darab alcíme ígérte, és ahogy a remek szereplők tálalásában meg is kaptuk. Sztarenki Pál kuplékat énekelt, flegmán udvarolt, a kisstílusú és mégis szeretetre méltó gavallér szerepében vidáman lubickolt. Méray Katalin tüneményes teremtés, mindkét szerepében bája és tartása is volt egyszerre, figurájának szolid eleganciája a vérbeli, nagybetűs nőt érzékeltette. A legkellőmesebb meglepetésnek azonban Benczei Árpád játéka bizonyult. Egyfelől az egyik jelenetben átváltozóművészként brillírozott: a megjelenített trafik tucatnyi látogatóját — félperces átöltözések és kellékcserék után — egymaga személyesítette meg. Másfelől pedig a páros jelenetekben is mindent kihozott magából, egy teljes hangulati skálát

zongorázott végig röpké idő alatt: hol magából kikelt dühöngő őrültet, hol halk szavú, epekedő szerelmezt varázsolt elénk. Mindezt oly természetességgel, manírok nélkül tette, hogy a közönség apraját-nagyját sikerült megnyernie.

Míg az előadás zajlott, Szép Ernő egy felhő szélén heverészett. Lila ákácok részegítő illatától elbódulva pont egy frivol, ám bölcs kuplét kezdett el dúdolni, amikor felkapta a fejét; a Föld irányából mintha válasz érkezett volna, olyan veleéneklés-féle. A „szellemidezés” a belváros egy több évszázados épületéből szállott az ég felé. Szép Ernő ekkor — nem látta más, csak az angyalok — halványan elmosolyodott.

Unger Zsolt

A papírlábúak nem is annyira azok?

Beszámoló a Múzeumi Sportnapról

Szeptember 29-én immár harmadik alkalommal került megrendezésre az **Országos Múzeumi Sportnap** a Rendőrségtörténeti Múzeum szervezésében. Az immár hagyományosnak nevezhető vetélkedésnek ismét az ORFK Rendészeti Szervek Kiképző Központja adott otthont. (Nota

bene: a helyszínből adódó furcsaság, hogy a program ideje alatt sem szünetelt az eredeti tevékenység, egy toronyból néha kommandósok ereszkedtek le, a focipályák melletti rekettyést pedig olykor állig felfegyverzett csapat foglalta el viharos attackkal!)

Múzeumunk tavaly vítézkedő maroknyi csapatát további versenyzőkkel egészítette ki, és lelkes szurkolótábor is kíséerte az indulókat. A megmérettetésen öt sportágban lehetett nevezni (labdarúgás, tenisz, asztalitenisz, tollaslabda és lövészet), mi majdnem mindegyikben meg is tettük. Végre teljes focicsapattal állhattunk fel, hölgyeink a tollasversenyben és pingpongozásban jeleskedtek, és volt mesterlövészünk is.

Focicsapatunk tavaly a Somogy megyeiekkel fuzionált, idén viszont önállóan csatázott az Adamecz — Erlitz — Faragó — Fehér — Unger összeállítású egység. A selejtezők után mégiscsak egyesülésre került sor: az Iparművészeti Múzeum eltikkadt embereit váltották szorgalmasan a PIM-es férfiak.

Az elmúlt év diadalát próbálták megismételni, esetleg túlszárnyalni tollaslabdáink. A tavaly aranyérmes Lukács Ágota és a negyedik helyet elérő Menlauer Zsuzsa mellé többen csatlakoztak (Nyerges Gabi, Somogyvári Judit), de két elődöntős szerepléssel be kellett érünk a mostani alkalommal. Pingpongosaink és lövészeink is állták a sarat, így összességében elmondhatjuk, hogy egyrészt elég jól szerepeltünk, másrészt még ennél is jobban éreztük magunkat. Nem lehet kérdéses: jövőre is ott a helyünk!

Unger Zsolt

A Petőfi Irodalmi Múzeum legújabb kiadványai:

„Költő hazudj, de rajt' ne fogjanak”

Arany János-émlékiállítás katalógusa,
Kísérőszöveg: S. Varga Pál —
Ratzky Rita — Thuróczy Gergely,
PIM, Bp., 2003.

Adyra gondolok

125 vers Ady Endréről

A verseket válogatta és a kötetet szerkesztette:
Vezér Erzsébet — Maróti István,
PIM, Bp., 2002.

Távolról a Mostba

Vallomások Ady Endréről

Szerk.: Vezér Erzsébet — Maróti István,
Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Bp., 2002.

Az igaz ember pedig hitből él

Kerekasztal-beszélgetés a reformációról
Szerk.: Thuróczy Gergely,
PIM, Bp., 2002.

A forradalom után

Vereség vagy győzelem?

Szerk.: Cséve Anna, PIM, Bp., 2001.

Gyümölcsfák, rózsák, regények

Jókai Mór és a Sváb-hegy

A katalógust összeállította: E. Csorba Csilla — Kalla Zsuzsa,
PIM, Bp., 2001.

Szerb Antal bibliográfia

Összeáll.: Nagy Csaba, PIM, Bp., 2001.

Szerb Antal válogatott levelei

Szerk.: Nagy Csaba, PIM, Bp., 2001.

Imáttal ima

Devecseri Gábor Emlékkönyv

Összeáll.: Devecseriné Huszár Klára,
Szerk.: Maróti István, PIM, Bp., 2001.

Ment-e a könyvek által a világ elébb?

26 vers Vörösmarty Mihály

születésének 200. évfordulóján
Szerk.: Kovács Ida, PIM, Bp., 2001.

Éltem egyszer én, Márai Sándor

Fotók, emlékek, dokumentumok
az író életéből

Összeáll.: Mészáros Tibor,
Helikon Kiadó és PIM, Bp., 2000.

A magyar emigráns irodalom lexikona

Szerk.: Nagy Csaba,

Argumentum Kiadó és PIM, Bp., 2000.

Az irodalom ünnepei

Kultusztörténeti tanulmányok

Szerk.: Kalla Zsuzsa,
PIM, Bp., 2000.

Napfény és holdfény

Jókai világi

PIM, Bp., 2000.

„Tanuljátok meg, mi a költő...”

A katalógus szövegét írta: Kerényi Ferenc,
PIM, Bp., 2000.

A PETŐFI IRODALMI MÚZEUM KIÁLLÍTÁSAI

„Tanuljátok meg, mi a költő...”

Állandó Petőfi Sándor-kiállítás

Napfény és holdfény

Jókai világi
(2004. június 30-ig)

Mándy mozi

Emlékiállítás az író születésének
85. évfordulójára
(2004. január 31-ig)

„A költészet magasztos templomom”

Kiss József-émlékiállítás
(2004. január 31-ig)

Kortárs költészet

— kortárs grafika

5. országos biennále
(2003. nov. 27-től
2004. jan. 15-ig)

„...magányosan szálló S...”

Szép Ernő-kamarakiállítás
(2004. január 31-ig)

Az ellopott tragédia

Rejtő Jenő-kiállítás
(2004. január 31-ig)

Ady-oltár

Melocco Miklós, 1977

BUDAPESTI EMLÉKMÚZEUMAINK

Kassák Múzeum

1033 Fő tér 1. Tel.: 368 7021

Kassák Lajos irodalmi és képzőművészeti munkássága 1915-1967

Nyitva 10-18, hétfőn zárva

Belépőjegyek:

Felnőtt: 150.-, Gyermek, nyugdíjas: 100.-, Családi: 300.-

Ady Emlékmúzeum

1053 Veres Pálné u. 4-6.

Tel.: 337 8563

Nyitva 10-18, hétfőn zárva

Belépőjegyek: Felnőtt: 150.-

Gyermek, nyugdíjas: 100.-

Jókai Emlékszoba

1121 Költő u. 21.

Tel.: 395 2605

Gyümölcsfák, rózsák, regények

Jókai Mór és a Svábhegy

Októbertől áprilisig zárva

1053 Budapest, Károlyi Mihály utca 16.

Tel.: 317-3611, 317-3450, Fax: 317-1722

E-mail: muzeuminf@pim.hu, Weboldal: www.pim.hu

Látogatási idő: 10-től 18 óráig. Hétfő szünnap.

A Tamási Áron-émlékszoba hétköznapokon 10-18 óráig látogatható.

Belépőjegyek: Felnőtt: 280.- Gyermek, nyugdíjas: 140.-

Családi (2 felnőtt és kiskorú gyermekek): 560.-

Mindenki múzeumunkba egy hétig érvényes kombinált jegyek:

Felnőtt: 560.- Gyermek, nyugdíjas: 280.-

Tárlatvezetésre bejelentkezni dr. Kozma Évánál lehet a 317-3611/245 telefonszámon vagy a muzeumped@pim.hu e-mail-címen. Díja: 784.-

Új szolgáltatásunk:

Fülhallgatós tárlatvezetés magyar, angol és német nyelven

Magyar nyelvű: 336.-, Idegen nyelvű: 980.-

Múzeumpedagógiai foglalkozásainkra várjuk

általános iskolai osztályok jelentkezését!

Helmich Katalin múzeumpedagógus,

Tel.: 317-3611/243; e-mail: helmichk@pim.hu

Kutatászolgálat a tudományos kutatók és a média számára:

Könyvtár: H-Cs: 10-16, *Kézirattár:* H-Cs: 9-16 P: 9-15,

Művészeti és Relikviatár: H-Cs: 10-16,

Hang- és Videótár: H-Cs: 10-16,